

(VER)SLAG VAN EEN ECORIDDER

Susanne Groten, mei 2015

Na aanleiding van mijn "Riddering" vraag ik me af: "Ben ik een ecologische Don Qichot of hebben we echt iets bereikt? Hebben we een slag gewonnen en de oorlog verloren? In dit stukje kijk ik (zelf) kritisch terug in chronologische volgorde naar ervaringen tijdens mijn werkzame leven en de issues waarvoor ik me heb ingezet. Tevens wil ik hiermee een aantal mensen bedanken die hieraan een belangrijke bijdrage hebben geleverd. *De huidige stand van zaken is aangegeven in italics.*

Zelfdeterminatie in verpleging en het levenseinde

Als jonge vrouw van 18 wilde ik arts worden. Mijn ouders eisten van ieder van de 6 kinderen, dat zij een ambachtelijke opleiding zouden doen, voordat we mochten studeren. Zo ging ik anderhalf jaar in de verpleging werken, maar ben er uit gestapt als gevolg van de misstanden die ik toen nog in verpleeghuizen (in Duitsland) aantrof. Zoals gedwongen voeding en dwingen tot doorleven van kankerpatiënten met veel pijn. Sindsdien zet ik me binnen beperkte kring in voor de autonomie en eigen keuzes van oudere mensen.

Helaas moest ik recent nog meemaken dat een dementerende en enigszins "excentrieke" buurvrouw die wij met een paar vrienden haar thuis verzorgden, gedwongen werd opgenomen. Op je eigen manier oud worden en een zachte dood moet nog steeds vaak worden bevochten. Euthanasie is in elk geval wel bespreekbaar geworden, en er zijn levenseindeklinieken en hospices voor hulp.

Natuurbehoud Twente

Tegen het einde van een mooie studie landschapsecologie in Münster heb ik in 1979 een extra jaar onderzoeksstage gedaan bij de Planologische dienst van de Provincie Overijssel. 5000 km heb ik op de Puch door Twente gecrossd om de ecologie van 14 agrarische gebieden te onderzoeken. Stagebegeleider **Herman Reimerink** heeft dit onderzoek nauwgezet begeleid. Beïnvloed door een groep "kritische biologen" heb ik samen mijn onderzoekscolllega **Ben de Winder** geweigerd, cijfers toe te kennen aan de milieukwaliteit, omdat dit kon worden misbruikt om gebieden op te offeren.

Dat opofferen - aan woningbouw of intensieve landbouw- is later wel gebeurd. Maar in elk geval een deel van de onderzochte vochtige cultuurgebieden zijn later onder bescherming geplaatst, zoals het weidevogel gebied Ottershagen, de Lemselermaten, en delen van het Reggedal.

Landschapsecologisch onderzoek met luchtfotos (ITC en Westafrika)

Na mijn studie landschapsecologie ben ik in 1982 - met een kampeerbus door Afrika reizend - ecologisch onderzoek doen. In ieder dorpje waren wij toen welkom omdat mijn partner en technicus **Fred Boers** allerlei reparaties kon verrichten aan apparaten en smeden kon leren lassen. Door een beurs kon ik nog een extra jaar aan het ITC in Enschede studeren, in een klas met medestudenten uit de hele wereld. Het ecologisch werken met stereoscopische luchtfotos was ontwikkeld met name door mijn latere chef aan het ITC in Enschede, Landschapsecoloog **Professor les Zonneveld** en toepassingen in de landbouw door **Ton Kannegieter**. *Luchtfotos waren tijdelijk als wetenschappelijke methode helemaal "out" door de opkomst van satellietbeelden, maar zijn weer helemaal "in" sinds de opkomst van drones - zowel voor constructieve als in destructieve doelen.*

Woestijnbestrijding en ruimtelijk en ordening

Na 80 tevergeefse sollicitaties ging ik in vanaf 1984 vier jaar als "lokale kracht" werken in een experimenteel Duits- Afrikaans project voor woestijnbestrijding. Onze ervaringen met diverse pilootprojecten werden door mijn gedreven chef **Günther Winckler** via internationale conferenties tot politiek beleid voor duurzame ontwikkeling geformuleerd zoals de lokale agenda 21 met *kenmerken* als:

- participatieve benadering, methodieken voor participatief onderzoek
- integrale probleemanalyse en -oplossing,
- bottom-up planning

- vervanging van een technische falende aanpak van bosbouw en erosiebestrijding door een ecologische benadering,
- werken met de natuur en met de middelen van de lokale bevolking.

*Ook later ben ik voor advisering en mijn proefschrift vaak terug in Afrika geweest. Nog na mijn vertrek bij het ITC heeft **Laurent Sedogo** onder mijn begeleiding een PhD scriptie geschreven over de combinatie van het gebruik van moderne computersystemen met methodieken voor participatieve planning. Nu is hij (opnieuw) Minister van Burkina Faso geworden en heeft hij de mogelijkheid, de gezamenlijke inzichten binnen de politieke realiteit in de praktijk te brengen - een ultieme test. Zo ver ik kan zien is hij nog steeds dezelfde wijze persoon.*

*Het werk in Afrika was niet zonder risico - ik herdenk mijn tien collega's, vrienden of studenten die toen zijn veel te vroeg zijn overleden, waaronder mijn toenmalige levenspartner en zelfbenoemd 'levenskunstenaar' **Fred Boers**. Hij kwam om het leven bij een vliegtuigongeluk tijdens het installeren van zonnepanelen bij het ziekenhuis in Timboektoe, Mali.*

Toen ik later bij het ITC werk aandacht geprobeerde te krijgen voor risicoanalyse en preventie, werd dit door de heersende "machocultuur" geridiculiseerd.

Grappig is het wel om te constateren dat de principes van "duurzame ontwikkeling" en een "participatieve aanpak" pas in de 90er jaren ook in Europa en Nederland zijn doorgedrongen. Waar vroeger hooguit inspraak mogelijk was over een enkele "wip-kip" voor een speeltuin in de wijk, zijn er sinds de decentralisatie van besluitvorming vanuit de gemeente naar de wijken nieuwe grote kansen ontstaan. Probleem is echter nog een te beperkt draagvlak onder bewoners en te beperkte toepassing van een democratische besluitvorming.

Family planning en vrouwenrechten

De sterke bevolkingsgroei is vaak een overheersend basis probleem en leidt tot conflicten om land van rivaliserende bevolkingsgroepen in de hele wereld. De meeste scripties die ik later voor het ITC heb begeleid beginnen met : "due to increase of population and subsequent land degradation..."

Daarom heb ik me later altijd ingezet voor family planning en vrouwenrechten. Een onheilige alliantie van priesters, mullahs en macho's heeft er vaak voor gezorgd, dat zowel vrouwenrechten als ook family planning tegen werden gewerkt. *Ook ik kreeg ermee te maken bij mijn werk aan het ITC, Het glazen plafond bestaat nog steeds maar is niet zichtbaar/ het heet niet voor niets 'glazen'.*

Klimaatonderzoek Tijdens mijn 16 jaar werk als universitair docent aan het ITC (nu Universiteit Twente) heb ik veel onderzoek gedaan naar de vegetatieontwikkeling op niveau van een heel land, met Amerikaanse satellietgegevens en in samenwerking met de wereldvoedselorganisatie FAO. **Jelle Hielkema** had via onderzoek naar monitoring van sprinkhanen hiervoor al een aanzet gegeven.

Sommige van mijn rekenmodellen zijn later met succes toegepast o.a. in klimaatmodellen door TNO en in Afrikaanse waarschuwingssystemen. Niet alles was een succes: Pogingen om "ervaringsfeiten" in een nationaal waarschuwingssysteem vast te leggen ("als dit gebeurt, wat zijn dan de gevolgen") stootte op weerstand van ambtenaren bij het betreffende Ministerie, die vreesden voor hun rol en hun baan in de beoordeling van gegevens. Wijsheid achteraf: dom van mij, dat ik dat niet heb voorzien. Uit frustratie over de langzame vooruitgang in de klimaatdiscussie en de politieke manipulatie ben ik gestopt met deelname aan internationale conferenties. De participatieve planning - met concrete vooruitgang op lokaal niveau bleef toch mijn grootste passie. En het bleek ook toepasbaar in Nederland.

Volkstuinen, tuinparken en buurttuinen

In 1999 doorliep ik een persoonlijke crisis en heb ging mij richten op werk in Nederland. Ik nam een Sabbatsjaar op van opgespaarde vakantiedagen om een aantal onderzoeken uit te voeren. Op dat moment zag ik dat volkstuincomplexen in de verdrukking waren en op veel locaties werden bedreigd door gemeente en projectontwikkelaars. Op luchtfotos heb ik toen 21 volkstuincomplexen rondom Enschede gevonden en tuinders van verschillende pluimage geïnterviewd en hierop een leuke

typologie van tuinders gemaakt volgens hun drijfveren. Met mijn rapport "Tuinparken" heb ik bij de gemeente deels waardering, met name van **Gerrie Boers**, maar deels ook volslagen onbegrip ontvangen. Men geneerde zich ervoor met "oubollige volkstuinten" te worden geassocieerd. Ook al probeerde ik het concept te moderniseren, er veranderde niets aan het repressieve beleid (kweekkassen iedere november afbreken, of niet hoger dan 1 m). Ook mijn bijdragen aan de motiemarkt van de gemeente leiden niet tot een wezenlijke verbetering. Pas de laatste 2 jaren is de tijdgeest veranderd, en zijn "buurttuinen" en "stadslandbouw" plotseling populair geworden. Toen **Anne Lamers, Lex Pauka** en anderen in 2013 met een idee voor een wijkpark kwamen voor een braakliggend terrein kon ik hier eenvoudig op inspelen met mijn voorstel voor een "buurtmoestuin". In dit complex van kleine tuintjes midden in de wijk moesten wijkbewoners de kans krijgen eerste ervaringen op te doen met gebruik van groene vingers.

*Het wijk[park en de buurtmoestuin is inmiddels een groot succes met een grote diversiteit van gebruikers en met nieuwe gebruikersinitiatieven. Door twee van de moestuinders is zelfs een bedrijf opgericht voor werk met doelgroepen in de zorg (Groen & Wel, **Marije Weeink** en **Marina Hubregtse**).*

Bedrijf ECO/S Sociaal Ecologische Projecten

Goed gelukt waren de vrijwillige experimenten met workshop technieken in Oikos: het gebruik van een wijkschouw en "Mental Maps" om de gevoelens en ideeën van bewoners over hun leefomgeving zichtbaar te maken en bruikbaar voor planning. Na mijn vrijwilligersjaar heb ik het bedrijf ECO/S Sociaal Ecologische Projecten opgezet met een combinatie van een ecologische en sociale benadering. Met 8 verenigingen van Eigenaars (telkens 20-50 huishoudens) in Oikos zijn -via een interactief stappenplan- tuinontwerpen voor gezamenlijke tuinen gemaakt. Publieksvoorlichter **Olaf Rinket** en **Gerrie Boers** van de gemeente hebben mij gesteund om zo goed mogelijk te proberen bruggen te slaag tussen tegenstrijdige belangen en zienswijzen. **Roswitha van Maarle** en **Maarten Mandos** hielpen om bewonerswensen om te zetten in ca. 100 deelontwerpen voor de tuinen met prachtige visualisaties.

Handhaving van de oorspronkelijke doelen en regelgeving van de gemeente en stedenbouwkundigen bleek echter niet hard te maken. Niemand wenste in geval van een "landjepik" of ander conflict bereid om confrontatie aan te gaan met burens via de rechter, en soms liepen verschillen van mening erg uit de hand. In sommige verenigingen werden oplossingen voor beheer van de tuinen gevonden: het opdelen van delen van gemeenschappelijke tuin, het kalmeren van geesten door een rustige bestuurder met veel overwicht, of beheer door een derde partij. In deze delen is het goed wonen, maar in andere "clusters" zonder functionerende vereniging heerst onvrede en onzekerheid. Jammer is het de baby met het waswater weg te gooien en niet op een genuanceerde manier uit de ervaringen te leren: "wanneer kan het wel, wanneer gaat het mis". Mislukkingen onderkennen is een belangrijk onderdeel van vooruitgang.

Ecologische kwekerij en opbouw Ecocentrum EMMA

Projecten zijn per definitie tijdgebonden en niet duurzaam. Ook is er met projecten vaak of te veel of te weinig werk. Om een duurzaam bedrijf op te zetten is het ecocentrum Enschede opgezet met de opbrengst van 5 jaar tuinprojecten en de verkoop van mijn eigen huis en dat van mijn huidige partner **Wiebe de Jong**. Het doel was toen een ecologisch tuinentrum op te zetten als alternatief voor tuinentra met veel chemische bestrijdingsmiddelen op de planken en in de planten. Aanvullende financiering vond ik bij de Triodos bank. Vooraf hadden we al elders gezocht naar een plek om een ander leven te beginnen zoals een idyllische boerderij in Noord-Italië of een Ciderfarm in Zuid-Egeland. Het werd echter een verwaarloosd bloemen en plantencentrum bij ons in de straat - in een verwaarloosde omgeving. In de periode 2001- 2005 waren er dichtgetimmerde woningen tegenover ons, naast ons, achter ons. Wij vonden 20 paspoorten afkomstig van roofovervallen op het platte winkeldak. Veel was kapot, maar door ieder jaar 1 ruimte op te knappen en door de stadsvernieuwing ging het wel vooruit. De eerste 10 jaar was er een ecologische kwekerij met SKAL keurmerk met bloemisterij in het pand, met kweek in de plantenkas en daarnaast kweek op de Usseleres en in een grotere tuin in Hengelo.

Na het grotere projectenwerk was er te weinig afzet en heb ik de kwekerij op een laag pitje gezet. Nu kweek ik voornamelijk naar behoefte jong pootgoed op het winkeldak, kruiden en mooie wilde planten. Ik vind waardering bij een beperkte groep mensen, voor het maken van natuurlijke

rouwstukken van veldboeketten met materiaal uit geadopteerde plantsoenen. Recent lid van een nieuwe vereniging van duurzame bloemisten in Nederland, hoop ik nog de kans te krijgen, kennis en ervaring door te geven aan een bloemist die deze activiteit tot zijn of haar hoofdtaak wil maken.

Natuurvoeding, streekproducten

In 2003 werden we ophaalpunt voor biologische groentes van "landbouwtuinderij De Witte Raaf" van **Maarten Berris** en toen **Barbara Roessingh** in Denekamp. **Hans Poortman** heeft daarna in 2004 bij ons een eerste bescheiden natuurvoedingswinkel ingericht. Hij vertrok echter omdat wij verschillende visie hadden op de manier van inrichten: Hij wilde het ecocentrum als geheel runnen als een supermarkt, en ik zag meer in een samenwerking van kleine zelfstandige ondernemers via een "shop-in-shop" idee. Een supermarkt was voor mij geen optie. We zouden het experiment aangaan om te proberen, met behoud van diversiteit een levensvatbare duurzame detailhandel tot stand te brengen.

In januari 2016 viert het ecocentrum zijn 15de jaar van bestaan. Het is nu nog steeds niet duidelijk of het concept is geslaagd en of wij over 15 jaar nog bestaan. Enerzijds is er roep om regionale producten en groei in de biologische sector maar anderzijds ook een trend naar prijsvechters, die met wurgcontracten lage prijzen afdwingen ook bij biologische producenten. Diversiteit, faire betaling, arbeidsomstandigheden dierenwelzijn en duurzame productiesystemen worden de dupe bij het stunten met (bio) producten, zo goedkoop mogelijk (en dus vaak van ver) ingekocht. Wij hopen echter, dat een groep bewuste consumenten duidelijk voor een alternatieve economie wenst te kiezen. Daarom zullen we voor januari 2016 met voorstellen komen, om mensen de kans te bieden om aandelen te verwerven in het ecocentrum.

Samenwerking van kleine duurzame ondernemers in het ecocentrum

Pas in 2008 kwam de eerste samenwerking met een andere kleine ondernemers tot stand. **Shafiq Hossaini** uit Afghanistan was begonnen met het milieuvriendelijk schoonmaakbedrijf 'Groen Schoon', maar bleek nog beter in het repareren van fietsen, dankzij zijn goede technische opleiding in Rusland en zijn eerdere werk bij Cannondale. Zijn vrouw **Annette Hossaini** runt inmiddels het schoonmaakbedrijf. Bij de opstart zijn wij en Shafiq Hossaini veel geholpen door ingenieur en voorvechter voor duurzaamheid **Rick van Rein**. **Bert Oosting** promoot en verkoopt nu ook natuurlijke bouwmaterialen vanuit de multifunctionele kas in het ecocentrum. Ook is er samenwerking met bevriende ondernemers buiten het ecocentrum.

Het succes van samenwerking berust vooral op complementariteit: je voegt iets toe aan het geheel maar beconcurrereert elkaar niet. Een behulpzame houding en het werken met elkaar is ook nodig om samenwerking in een kleine ruimte langere tijd mogelijk te maken.

Nieuwbouw?

In 2006 had ik een doorgetimmerd ambitieus plan gemaakt voor een energiezuinig verzamelgebouw op de plek van de plantenkas. Op dat moment wilden 10 kleine ondernemers meedoen en hadden we de Triodos Bank al achter ons staan. Vakkundig werd dit plan echter om zeep geholpen door de toenmalige wethouder **Erik Helder**. Hij zag ons project als concurrent met zijn eigen plannen voor besteding van Europese Subsidies voor een "bedrijfsverzamelgebouw in de wijk". Langere tijd hebben we veel last van tegenwerking door de gemeente gehad. Zonder de eerdere tegenwerking waren we nu veel verder in onze ontwikkeling geweest. Pas na een gerichte opdracht van de latere wethouder **Marijke van Hees** zijn met hulp van contactambtenaar **Walter Bouwman** systematisch alle problemen met gemeentelijke instanties opgelost. Een hele opluchting voor ons om nu "gewoon" te kunnen werken.

*Een uitdaging zal zijn voor de volgende 15 jaar is ruimte te maken om door te kunnen groeien op de bestaande locatie. Ik ben met bijna 60 jaar voor de banken te oud om nog een financiering rond te krijgen. Het vertrouwen in de banken is verloren en wij zullen op zoek gaan naar alternatieve financiering om alsnog door te kunnen groeien op de locatie. Gedeeltelijke zelfbouw moet het mogelijk maken om de kosten beperkt te houden. Een prachtig ontwerp met hergebruik van bouw materiaal is gratis ter beschikking gesteld door **Erik Workel** van IAA architecten.*